ÇINARALTI

Sayı : 44

Kuru 15

HAFTALIK FİKİR VE SANAT MECMUA

BU SAYIDAKİLER:

İştah ..... Yusuf Ziya Ortaç
Bir Medeniyetin Sonu veya İnsanlara Cennet Vadeden Ebedî Yeni Medeniyete Doğru ..... H. E. Erkilet
Alayım (şiir) ..... Cemal Oğuz Öcal
İki mektup (hikâye) ..... Münife Baran
Hanlık Devrinde Kırımda İlim ve Edebiyat ..... Dr. Abdullah Zihni Soysal
Sanat ve Propaganda ..... Vecdi Bürün
Hulya (şiir) ..... Halit Fahri Ozansoy
Uzakta (şiir) ..... Orhan Seyfi Orhon
Şark Türklerinde Raks ve musiki ... Nuriman Karadağ
Ebül Gazi Bahadır Han ..... Hüseyin Namık Orkun
Orhun (şiir) ..... Faruk Şükrü Yersel
Rusyada İktisadî Devletçilik ..... Nebil Buharalı
Ne Kaldı ? (şiir) ..... Nazif Ben
Şiir ve Tenkid ..... Edip Ayel
Göç (millî roman) ..... Yusuf Ziya Ortaç
Ağaçlar (şiir) ..... S. Cenan
Bilme içimdekini (şiir) ..... Elmas Yıldırım

111
MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

Amerikadan Türkçe Radyo Neşriyatı

Amerika radyo şirketleri Türkiyedeki dinleyicilere Türkçe neşriyat saatlerini bildirirler :

Türkiye saati	Program	Günler	Radyo Merkezi	Dalga Uzunluğu Kilosikl	Dalga Uzunluğu Metre
8 : 10 - 8 : 30	Müzik	Salı, Çarşamba, Perşembe, Cuma, Cumartesi, Pazar	WRCA	9,670	31,02
8 : 15 - 8 : 30	Müzik	Pazartesi	WNBI	11,890	25,23
8 : 30 - 8 : 45	Haberler	Salı, Çarşamba, Perşembe, Cuma, Cumartesi, Pazar	WRCA	9,670	31,02
		Pazartesi	WNBI	11,890	25,23
		Her gün	WLWO	15,250	19.7
8 : 45 - 9 : 00	Haberlerin Tahlili	Salı, Çarşamba, Perşembe, Cuma, Cumartesi, Pazar	WRCA	9,670	31.02
		Pazartesi	WNBI	11,890	25,23
		Her gün	WLWO	15,250	19.7
18 : 15 - 18 : 30	Haberler	Pazartesi ve Perşembe	WRUL	15,130	19.8
		»	WRUW	17,750	16.9
18 : 45 - 19 : 00	Haberler	Pazartesi, Salı, Çarşamba, Perşembe Cuma	WCBX	15,270	19.6
		»	WCRC	17,830	16.8
19 : 00 - 19 : 15	Haberler	Pazartesi, Salı, Çarşamba, Perşembe Cuma, Cumartesi	WRUL	17,750	16.9
		»	WRUW	15,130	19.8
19 : 15 - 19 : 30	Haberlerin Tahlili	Pazartesi, Salı, Çarşamba, Perşembe Cuma, Cumartesi	WRUL	17,750	16.9
		»	WRUW	15,130	19.8
21 : 30 - 21 : 45	Haberler	Her gün	WNBI	17,780	16.8
21 : 45 - 22 : 00	Haberlerin Tahlili	Her gün	WNBI	17,780	16.8

(Bu listeyi lütfen kesip saklayınız.)

MİLLİYETÇİ DERGİLER

bi ve Neşriyat Müdürü: ORHAN SEYFİ ORHON
126
Basıldığı yer: Cumhuriyet Matbaası İstanbul

İKTİBASLAR:

M. T. A. Enstitüsünün değerli bir ese

Türkiye jeolojik hartası

Türkiyede ilk defa bir Türk müessesesi tarafından ilmi bir çalışma neticesinde çıkarılmış (Türkiye jeolojik hartası) hakkında okuyucularımıza malûmat vermiş olmak için Ulus refikimizin 22 haziran nüshasında intişar eden bu makaleyi kısmen iktibas ediyoruz:

Son zamanlarda M. T. A. Enstitüsü tarafından yapılan ve yayınlanan Türkiye Jeolojik Hartası'nın üç paftası, bütün ilgililerce, memnunlukla karşılandı.

Üç yıldanberi devamlı, ilmi bir çalışma mahsulü olarak ortaya konan bu eser, haddi zatında, çok muvaffak olmuş ve ilim sahasında büyük bir eksik ve boşluğumuzu olduran bir eserdir.

Esas Türkiyenin 1:800.000 mikyasındaki topografik harta büyüklüğünde olan jeolojik harta sekiz paftadan ibaret olup, şimdiye kadar İstanbul, İzmir ve Musul paftaları olmak üzere üç paftası çıkarılmıştır. Ankara, Konya paftaları oğustosta, Erzurum paftası ise kış aylarında hazırlanmış bulunacaktır. Kalan iki adet, Sivas ve Malatya paftaları arazi işleri tamamlanmadığı için gelecek yıllar içinde bitirilmiş olacağı düşünülmektedir. Bu suretle bu yıl, Türkiyenin üçte ikisine ait jeolojik harta tamamlanmış ve basılmış olacağını kaydetmek isteriz.

Her paftanın üzerine, mütalâasını kolaylaştırmak üzere, o mıntakanın jeomorfolojik, stratigrafik, petrografik ve tektonik malûmatı havi bir izahname de konmuştur.

Bu hartanın göze çarpan vasfı yurdumuzda, yurdumuzun yerli basım evlerinde basılmış olmasındadır. Eskiden adi hartaların bile Avrupa matbaalarında bastırıldığını hepimiz hatırlarız.

Yer yüzünün tasviri, denizleri, nehir ve gölleri, ormanları, dağları, yolları ve şehirleri ve bunların rakımları ve aralarındaki mesafelerini gösteren adi ve topografik hartaların mazisi pek eski ise de arzımızı teşkil eden taşların cinsi ve nevi, tabakaların şekli ve yapısı, sahraların biribirine olan münasebetleri, stratigrafik ve tektonik vaziyetlerini ve nihayet formasyonların yaşlarını gösteren jeolojik hartanın mazisi nisbeten yenidir. Jeolojik hartaların en büyük faydalarından birisi bir memleketin yeraltı zenginliklerini tesbit ve onların kıymetlendirilmesi işinde pek büyük yardımı olmasındadır.

İlk jeoloji hartaları Avrupada 18 inci yüzyılın ortalarına doğru İngiltere, Fransa ve Almanyada münferit eşhas tarafından yet basit olarak yapılmıştı. Bu hartalarda kontur ve işaretler gösterilmeyip sırf sahraların biribirine olan münasebetleri ve mostraları yalnız gösterilmişti. Sonraları formasyonlar, renklerle ayırt edilerek gösterilmeğe başlanmış ve bu suretle jeoloji hartacılığı epeyce ilerletilmişti. Jeolojinin gelişmesi daha esaslı çalışmalara yol açmış ve 18 inci yüzyılın sonlarında tabakatın yaşları tesbit edilen ve stratigrafik bölümleri gösterilen karakteristikler harta üzerinde tatbik edilmeğe başlanmıştı.

Türkiyemizde de yüz yıldanberi birçok ecnebi jeologlar, münferit çalışmalariyle, jeoloji etütleri yapmışlardır. Bunlar arasında Hamilton (1840-1842) de, Tchehatcheff (1850-1866) da yurdumuz içinde jeoloji gezileri yaparak raporlar yazmışlar 20 nci yüz yılın başlarında G. Bukowski ve F. Toula taraflarından yurdumuzda yapılan jeoloji etütleri Viyana milletlerarası jeoloji kongresine arzolunmuştur. 1900-1904 arasında A. Philippson'un Garbî Anadoluda yapmış olduğu jeolojik gezisine ait notları 1910-1915 yıllarında neşredilmiştir. Bu zatların etütleri, yurdumuzun jeolojisi ve stratigrafisi hakkındaki bilgilerin derinleşmesine çok yardımları olmuştur. İstanbul üniversitesi Jeoloji Enstitüsü ve Ankara Ziraat Enstitüsü gibi milli ilim müesseselerimiz dahi yurdun muhtelif mıntakalarında jeolojik etütler yaparak bu hususiaki eksik ve boşlukları doldurmağa çalıştılar. Daha sonra 1935 de kurulan Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü (M. T. A.) bütün Türkiye içinde, geniş ölçüde, sistemli çalışma ve etütlerine başladı ve ilk önce maden bakımından önemli mıntakaları ele aldı.

Bu etüt ve çalışmaların ilerleme ve gelişmesi M. T. A. Enstitüsünü, elinde bulunan bütün malzeme ve doneleri bir arada toplıyarak Türkiyenin (jeolojik hartası) nı tertipleme ve tanzimlemeğe sevketmiştir. Her ne kadar, elde daha evvel beynelmilel jeolojik hartadan mühendis Kenan ve profesör Ahmet Malik taraflarından kopya edilerek 1336 da İstanbulda basılmış 1:1.500.000 mikyası jeolojik bir harta vardı. Lâkin bu harta birçok eksiklerinden başka sıhhatsizliğinden dolayı bugünkü ihtiyaca cevap miyordu. Bunun üzerine (M. T. A.) nın oloji şubesi bu ağır ve külfetli işi üs alarak 1939 da çalışmağa koyuldu. Bu bu işi başarırken enstitünün jeolog ve hendisleri tarafından evvelce hazırla ve yapılmış bütün jeolojik eskizlerden, e titünün arşivlerinde bulunan jeolojik ra lar ve hartalardan ve nihayet diğer m seseler tarafından neşredilmiş harta etütlerden, faydalanmıştır. Bütün bu m telif membalardan alınan malzemeler t leştirilirken bugünkü ihtiyaçlara uygunması göz önünde tutularak yeni ve en müşahedelere göre tesbit edilmiştir. A zamanda eksikleri doldurmak ve yanlış düzeltmek üzere, sahih jeolojik leveler pılmıştır. Arazi üzerinde çalışmalar 1:100.000 mikyası kullanılmışsa da umu jeolojik hartanın tertibinde faydalanı hartaların muhtelif mikyaslarda bulunm yüzünden, fahiş hataları ortadan kaldır üzere, neşriyat için ufak mikyas 1:80 mikyası seçilmiştir. İlk basım için se küçük mikyaslı bu hartada stratigrafi k lonun önemli bölümü ile umumi tekt hatları gösterilebilmiştir. Bu itibarla ve husuta bu harta Avrupadaki benzer eşitlerinden hiç te aşağı değildir.

Türkiyenin 1:800.000 mikyaslı jeolo hartasının basılması ile, yurdumuzda lojik etütlerin tamamlanmış olduğu anl şılmasın. Bu harta, tabii ilerde yapıl daha mufassal etütler için bir anahtar hiyetinde olup birçok revizyonlar için esas, bir yol ve bir kılavuzluk vazifesini recektir.

Bu vesile ile Maden Tetkik ve Ar Enstitüsünü, ilmî bu başarısından d tebrik ederken bu işte çok mesaileri d nan meslektaş arkadaşları ve bilhassa h tayı tertipliyenler Y. Mühendis ve je Necdet Egeran ile Lahn'ı çok takdirle a ve basım işlerinde ortalama 17 renkli karışık ve zor işi yaparak basmacılık te niğinde muvaffakıyet gösteren kâğıtcılık matbaacılık şirketini de övmekten kendim alamayız.

Gelecek genç nesillerden de bu hart nın daha büyüğünü, daha mufassalını hiç olmazsa 1:100.000 mikyaslısını yap larını bekleriz.

Yüksek Mühe
Kemal LOKMAN

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 44 — Cumartesi 25 Temmuz 1942

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınar Yayınevi. No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129 — Fiatı: 15 Krs. — Cilt : 2

iştah!

Yazan : Yusuf Ziya ORTAÇ

Değil Tanzimata kadar, değil Meşrutiyete kadar, hattâ Cümhuriyete kadar bizde terbiye nefs körletmesiydi. Tekkeler, çile doldurân dervişleriyle bu feragat ve kanaat sürüsünü yetiştirirdi. Bir lokma ve bir hırkaya eyvallah eden tevekkülün çocukları bu miskin felsefeden doğmuştur. Şairin tek mısraında bunu bir Mecelle maddesi gibi görürüz:

Ne verseler ana şakir, ne kılsalar ana şâd!

Kuru ekmek ve yarım pabuçla, elde asâ, sırtta aba dağlar aşan çilekeşler, mutlak kemali nefislerini körletmekte görüyordular.

Peçe arkasındaki kara sevdalı kadın, dokuz yaşında çarşafa h[e]sedilen malihülyalı kız, falakanın yetiştirdiği sar'alı hafız hep bu te[r]biyenin başka başka sahalardaki tecellileridir.

Yeni hayat, birdenbire nefsimizin kör gözlerini açtı: Pırıl pı[r] bir dünya gördük.

Bir lokma ve bir hırka? Hayır!.. Bir kasa ve bir masa!

Paranın sarhoşluğu, zevkin cezbesi içinde, bütün mânevi [de]liklerin bağlarını koparıp kendinden geçen yeni dervişler türüyor[lar].

Bu açgözlü iştihayı, dünün kör kanaatinden daha az zararlı mayınız.

Yusuf Ziya ORTAÇ

113

YENİ ABONE ŞARTLARI (37 den itibaren)
Yıllığı 750, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için :
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez.

MİLLİ KÜTÜPHANE

Bir medeniyetin sonu

Veya

İnsanlara dünyada cennet vadeden ebedî yeni medeniyete doğru

III

Yazan:
Emekli General
H. E. ERKİLET

Evet bay Hamdi Başar, Bir Medeniyetin Sonu adlı kitabında ırk ve milliyet realitelerini doğrudan doğruya, ret ve inkâr yoluna sapmaz; çünkü «Mülkiyet, sınıf, milliyet, ırk gibi realiteleri reddeden, cemiyette bunların yarattığı ve aldığı vazifeleri dağıtarak zoraki yeni uzuvlar yaratmaya çalışan bir görüş, tarihi olgunluğu inkâr etmek olur.» Bay Başar ise böyle bir şey yapmak istemez. Ancak o, «Bu realiteleri inkâr» etmiyorsa, «Hiç bozulmaması lâzım şeyler olduğunu da kabul etmez.»

Müellife göre ideal millet «varılmaz» bir anlamdan ibarettir; yani yoktur. Tarihte ve realitede mevcut ve «Bugüne kadar fikir anarşisine, gaye ve maksat aykırılıklarına sebep olmuş, insanları anlaşmamazlığa götürmüş» olmaktan başka bir şeye yaramıyan millet ve milliyetçilik mefhumları ise tarif olunamıyan, akıldan ziyade hisse ve sağlam olmıyan köhne temellere dayalı konulardır. Ebedî hayata ve dünya cennetine ise bu yollardan gidilemez; batıl itikatlarla varılamaz. Fakat bunları birdenbire baltalamak da olamaz. Çünkü bunlara alışmış ve bu alışıklık içinde yaşayıp büyümüş insanların mukavemet göstermelerini mucip olur. Onun için bunları kırmak ve yıkmak suretile değil, fakat eritmek yolile maksada varmalıdır.

İşte bu yoldan yürümek istiyen Hamdi Başar soruyor: «Bugün kaç münevver milliyetçi ve halkçı, anladığı milliyet mefhumunda sonuna kadar birleşebilir ve tek değil, fakat hiç olmazsa iki, üç grup halinde olsun tasnif edilebilir?!» Sonra kendi sorusuna yine kendi cevap vermiş olmak için «Ne kadar milliyetçi var ise o kadar milliyetçiliği anlama yolu var» diyor.

Bu suretle milliyetçilik fikir ve duygularının çürüklüğünü ispat etmek iddiasında bulunan Başar'ın bu yazılarile, bizde milliyet, tarih, anane, din ve aile duygu ve teşekkülleri namına kutlu ne kadar bağ var ise hepsini çözerek ve parçalıyarak son Türk istiklâl ve varlığını da yutmağa hazırlanmış o müthiş ideoloji tuzaklarına olgun bir yem haline getirmek vazife ve maksadile memleketimizde 20 yıldanberi çıkan, işleyen ve zehirliyen malûm menhus basın arasında öyle benzeyişler var ki insanın bunlardan haklı bir tesir ve endişe ile ürkmemesi mümkün değildir.

Bende, vaktile her nasılsa elime geçmiş bir komünistlik propaganda kitabı var (1).

(1) Bundan, Çınaraltı'nın 6 Ağustos 1941 tarihli beşinci sayısında «Muzır bir kitap» başlıklı yazımda bahsetmiştim.

Milliyet fikir ve zihniyetini zehirleyip öldürmek, bilhassa saf münevver Türk gençliğini komünizme hazırlamak için bundan vaktile İstanbulda ve Türkiyede binlerle dağıtmışlardı. Bu muzır kitabın bir hususiyeti de kabında «Ahmet Vefik» ve «Milliyetçilik» başlıklarının bulunmasıydı. Kitabı her gören büyük Türkçü Ahmet Vefik paşanın milliyetçilik hakkında yazılmış bir eseri zannedecek, saygıyla okumaya başlıyacak, fakat sonunda, güya, milliyetçiliğin mânasızlığını öğrenerek komünist oluverecek..

İşte bu hileci fesat kitabından aynen aldığım şu cümlelere lûtfen dikkat buyurulsun ve sonra bunlarla sayın Hamdi Başar'ın yazıları ölçülsün:

«.... Artık milleti şe'niyette mevcut bir şey olarak görmek imkânsızdır, denebilir. Çünkü, birçok muharrir ve mütefekkirlerin ağızlarından eksik olmıyan millet kelimesinin ifade ettiği, mânaya uygun bir camia var mıdır, yok mudur?.. Her hangi bir insanı, hattâ müteassıp milliyetçiyi ve bir münevveri tutup da, «Şu millet dediğin nesnenin ne olduğunu bana söyler misin?» diye sorarsanız cevap veremiyeceği yüzde yüzdür. Nihayet en makul olanları da: «Evet, gerçekte milliyetçilik mefhumuna uygun bir şe'niyet olmasa bile bizim onu, dünya üzerinde bir yer işgal edebilmemiz ve diğer millet-lere karşı hayat ve menfaatimizi idame ettirebilmemiz için zarurî olarak kabul etmemiz icabeder» şeklinde mukabele ederler.»

Görülüyor ki iştirâkçi ve enternasyonalci olanların millet ve milliyet aleyhinde müşterek prensipleri, hattâ müşterek dil ve taktikleri bile vardır.

Bay Hamdi Başar, kitabında bazı kimselerin onun «Milliyetseverlik duygularından şüphelenerek» kendisile münakaşalarda bulunduklarını anlatıyor. Fakat bu münakaşaların onun üzerinde müspet hiç bir tesir yapmadıklarına son kitabı şahittir. Çünkü müellif insanlar arasında bütün ihtilâf ve zıddiyetlerin din, sınıf ve milliyet farklarından çıktığına daima kani kalarak ancak «Her millet, her insan tek imana bağlı tek yolun yolcusu olabildiği gün insan hayatının ebedileşeceğine ve dünya cennetinin başlıyacağına inanmakta musırdır. Onun beşeriyet için yegâne kurtuluş ve saadet çaresi olarak iman ettiği şey «Enternasyonal» dir. «Enternasyonal» ile «Nasyonal» iki zıt olduğu için yanyana gidemezler. İnsanların mutlak birini diğerine tercih etmeleri lâzı dır. Fakat Hamdi Başar bu tercih işini denbire kestirme yapmağı doğru b maz. O daha ziyade nasyonalden e ternasyonale geçmek ister. Hamdi Başa. metodunun inceliği bundan ibarettir.

Başar, yalnız hedefi değil tutulacak ve örneği de bulmuş olduğuna kanidir. Rusya enternasyonali onun için bir tetkik alanıdır. Fakat müellif, «Rusyada Sovyet rejimi altında milliyetçilik realitesini küllî inkâr eden» ilk beynelmilelciliğin takip ettiği usulü tenkid eder: «Dünyanın neresinde doğmuş, büyümüş, hangi ırk ve millete mensup olmuş bulunursa bulunsun, bütün insanların birleştiği, sevişliği, kaynaştığı bir enternasyonalcilik» olamaz, «Hayatın, realitenin ve tabiatin bu derece dışında fikir yaşıyamaz». «İnsanı yalnız akıl ile hareket gelir tanımak olur mu?.. Irk, soy, muhit, tarih, lisan, hâtırat, his yalnız menfaatin ve refah iştiyakının gölgesi olamaz». Fakat Bay Hamdi Rusyada doğan enternasyonal ideolojisini «Dünya ölçüsünde olmaktan çıkarak, ilk günlerdenberi» yalnız «Rusyadaki milletler arasında bir enternasyonal fikir gibi mıntakavî bir mahiyet» aldığından dolayı beğenmez. Eğer Rusya enternasyonali, daha ustalıklı hareket ederek halkın alışık olduğu milliyet ve din, şuur, duygu ve telkinlerine cepheden hamle göstermeseydi belki o, dünya ölçüsünde bir hareket haline gelebilirdi. Bay Hamdiye göre tabiatin ve tarihin yarattığı milliyetçilik, enternasyonal fikir içinde ancak zaman ve metotla eritilebilir. Ayrılık ve kavga kaynağı olan bu şey yıkılmak suretile değil, fakat insaniyet ve enternasyonal makulâtı içinde eritilerek ebedî saadete kavuşmak kabil olur.

Filvaki Rusyada sosyalist, komünist ve bolşevist temeller üzerine kurulmuş olan yeni rejime iyice dikkat edilince, burada daha ziyade hâkim bir milletin, yani Rus milletinin, daha zayıf olan diğerlerine tam tertip hükümranlığı görülür. Bay Hamdinin bunu farketmemesi mümkün değildir. Çünkü, bu hükümranlık orada kurulan Sovyet Cümhuriyetleri Birliğinin başına «Rus» sıfatının ilâvesile zaten gizlenmek istenmemiştir de.

Barıştan, insaniyetten ve enternasyonalden bahsetmek kolaydır. Ebedî hayatı ve cenneti kim istemez? İnsanların yaratıldıkları gündenberi mütehassir oldukları fakat onlara varmanın yolunu bir türlü bulamadıkları ve hiç bulamıyacakları bu gayelere götürecek metotları keşfettiğini Hamdi Başar da iddia edemez. Her milletin ve her

Alay'ım (1)

— Sayın Albay'ım Turhan KARACA'ya saygılarımla —

Köprülü (2) kazasında atıldı ilk temelin,
Yükseltmekti Türklüğü tek mukaddes emelin!..
KANATLI'nın (3) elinde bu emele erdin sen,
Esir Hatay Türküne tam hürriyet verdin sen!..

Balkanları çiğneyip, Alpları göğüsledin,
Mübarek sancağımı madalyayla süsledin!..
İzlerin var yurdumun toprağında, taşında,
Hârikalar yarattın ««İstiklâl Savaşı» nda!..

Koçlar gibi döğüştün: «Gaze» de, «Kafkasya» da,
Hâlâ bekliyenler var: Seni öksüz «Asya» da!..
O «Asya» ki, yıllardır, kan fışkırır gözünden,
And içmişim gitmiye «Oğuz Han» ın izinden!..

Verdiği gün buyruğu yavuz Turhan KARACA,
Keseceğim dünyayı baştanbaşa haraca!..
Türk sesinin geldiği her yer Türk'ün malıdır,
Başımızda yükselen İNÖNÜ kartalıdır!..

Ey tarihi şan dolu, zafer dolu Alayım!
Bir şahlan da «Çingiz» in mezarını bulayım!..
Kullanayım süngümü gül goncalar solmadan,
Işıklı gözlerime kara toprak dolmadan!..

Coş ey Mehmet'im, sen de, kutlularken bu «Gün» ü !
Sınır boyunda olur koçakların düğünü!..
İlk komutan Binbaşı İLHAMİ'yi unutma!
Uyu kara toprakta! Öç duygunu uyutma!..

İskenderun - 26/Mart/1942
Cemal Oğuz ÖCAL

(1) 23 Temmuz, Hatay'ın anavatana kavuştuğu gündür. Bu mutlu günü sevinçle anarken, Hatay'a ilk giren kahraman Takviyeli Dağ Alayı'nın «Şeref Günü» dolayısile genç şair Cemal Oğuz Öcal'ın yazdığı ve resmini koyduğumuz yiğit Mehmetçiğin heyecanla okuduğu «Alay'ım» şiirini okuyucularımıza sunuyoruz.

— ÇINARALTI —

(2) 1911 de, Rumelideki Köprülü kazasında.

(3) O vakit alay, şimdi tümen komutanı olan Tuğgeneral Şükrü KANATLI.

ının bağlanacağı tek iman hangisidir ve
ı imanıdır? Beşeriyetin, Hamdi Başara
yolculuk edeceği tek yol acaba hangi
dur? Rusyada, Rusların iman ettiği şeye
şerlerinin de inanmaları için, 20 yıldanberi
vasıta ile uğraşılıyor. Orada bir sürü mah
milletler, Rusların yolculuk ettiği yola
çeyrek asra yakın bir müddettenberi
ülüyorlar. Bunun bir cennet mi yoksa
cehennem mi | olduğunu bilemiyorum.
t «Bir Medeniyetin Sonu» kitabının
harriri, muhayyilesinde önemli bir yer
makta olan ebedi hayatın bu olup ol-
adığını daha açık ifade edebilirdi.

İdeal millet nedir? Ve bunu kim düşünüyor? Nasıl teşekkül etmiş olursa olsun tarihin, coğrafyanın, iklimin, kan, dil, din ve kültür birlik ve yakınlıklarının yarattığı millet realiteleri biribirine bağlı insan kümeleri halinde göz önünde durmaktadır. Bugüne kadar bütün beşeri kuvvet ve medeniyetleri yaratan milletler olmuştur. Bu milletler serbest yani diğer milletlerin tahakkümünden uzak ve âzade kaldıkları müddetçe parlak medeniyetler kurmuşlar ve insaniyete hizmet etmişlerdir. Dış harplerin ekseriyetle bir milletin diğerine tahakkümünden veyahut milletlerin kendilerine ait addettikleri topraklar üzerinde genişleme arzularından ileri geldiği doğrudur. Fakat her insanın ve her milletin tek imana bağlı ve ayni yolun yolcusu olması dâvalarının ne kadar iç ve dış savaşlara sebep olarak ne kadar beyhude kanların dökülmesine sebep olduğu ve olacağı Hamdi Başarın malûmu olmaz olur mu? O, bunları bilir ve dediği ve istediği şeyin hakikatte varolamıyacağına da belki bizim kadar kanidir. Bundan başka, onun kitabında bahsettiği fikirlerin eskiden ve hattâ dünyada beşeriyet doğalıdanberi mevcut oldukları da malûmdur. Acaba beşeriyet şimdiye kadar ebedi saadete erişmenin yolunu neden bir türlü bulamamıştır? Bir lâhza düşünecek olursak «Pratikte

(Sonu 14 üncü sahifededir.)

Kaybettiklerimiz:

İKİ MEKTUP

Yazan : Münife BARAN

(Bu mektuplar yabancı bir dille yazılmıştır)

I

Sevgili Ebhet,

Dün akşam hemen hiç uyumadım. Adananın, geceleri elle tutulur bir hale gelen o müthiş sıcakları başladı. Herkes, bir damla serinlik umarak taraçalarda sabahlıyor. Ben de bütün gece, çalar saatin her vuruşunda daha çok sinirlenerek, azap içinde kıvrandım. İşte şimdi sapsarı, tatsız bir güneş doğuyor. Yine kimbilir kızgın ışıkları şehri nasıl kavuracak!

Mamafih, beni uyutmıyan yalnız sıcaklar olmadı galiba! Ben dün çok heyecanlanmış, dolmuş, ve üzülmüştüm. Eski hâtıralar bütün gece yatağımın etrafında dolaşarak beni uyumaktan, daha doğrusu bunalarak kendimden geçmekten alakoydular.

Dün Neclâ ile mektebimizi ziyarete gitmiştik. Görsen hocalarımız bizi ne büyük bir iştiyakla kucakladılar! Hepsile hasretle öpüştük ve bu sevgili yuvaya ne kadar bağlı olduğumuzu bir kere daha anladık. Hattâ bir aralık Neclâ kendini tutamadı, hıçkırıklarla ağladı. Zavallı Neclâ!

Neclâya zavallı dediğime sakın şaşma! Öyle bedbaht ki.. Evlendiğine bin kere pişman! Kocası çok fena bir adam. Neclânın o meşhur albümünü daha evlendiklerinin haftasında parça parça etmiş. Halbuki bilirsin ya, Neclâyı hocalarımız dünyanın en güzel kıtasına göndermek istedikleri zaman ailesi müsaade etmemişti de onlar da kendisine, o rüyalar ülkesinin resimlerile dolu albümü hediye etmişlerdi. Yazık, ne kıymetli hazine idi! Kapağındaki yazıyı hepimiz o zamanlar bir dua gibi tekrarlardık: Bir gün oraya!

Hatırlar mısın, bize böyle tam bir koleksiyon vermediler diye ne kadar ağlamıştık? Ama sen, Neclânın da budalalığını tasavvur et! Daha kocasının bir centilmen olup olmadığını anlamadan, en büyük arzusunun o şahane kıtaya gitmek, hattâ orada yerleşmek olduğunu söyleyivermiş. Kocası da...

Ne ise, bu uzun bir hikâye! Zavallı Neclâ, halbuki ne ince, ne anlayışlı, ne yüksek bir kızdır!

Ben bir kaç defa eylerine gittim. Aman yarabbi, duvarlarda o nefis artist resimleri yerine, palabıyıklı, sakallı, kavuklu beli hançerli resimler.. Bilmem Mimar Sinanmış, Piri Reismiş, yok Namık Kemalmiş, Ziya Gökalpmış filân filân.. Hepsi de çirkin şeyler. İçlerinde en genci Ziya Gökalp.. Onun yalnız bıyıkları var, ama yanakları fazla büyük. En şıkları tek gözlüğü ile Hâmit.. Biz bunları edebiyat derslerinde okumuştuk galiba! Ama onların birer centilmen olduklarını hatırlamıyorum. Bilmem nelerini beğenip duvara asmışlar? Neclânın kocası, bana resimler hakkında uzun konferanslar da verdi. Hepsini ayrı ayrı tanıttı. Sanki pek lâzımmış.. Sanki pek merak etmişim!..

Velhasıl pek ukalâ, tahammül edilmez bir tip. İki lâfın arasında «Biz Türkler» deyip duruyor. Oooh Biz Türkler!.. Biz Türkler daha apartımanın yedinci katından caddeye bakarken başımız dönüyor. Başkaları yetmişinci kattan dünyayı kuş bakışı seyrediyorlar. Ah orası.. Gel seninle bir kere daha o duayı fısıldaşalım: Bir gün oraya!..

Sana bir başka havadis daha! Bizim Rozita evlendi. Hem onun izdivacı sönük olmadı: İki sevgilisi vardı. Rozita ikisine de ayni muameleyi yapıyordu. Nihayet gençler, geçen gün gizlice düello etmişler, biri ağır yaralanmış, öteki Rozita ile evlendi. Bütün şehir bu haberle çalkanıyor. Hiz iki günün içinde meşhur oldu. Ah ne bahtiyar görsen!

Sanki düello bizde de âdet olsa ne olur? Eğer fena bir şey olsaydı öteki medeni milletler yasak etmezler miydi? Azizim, biz müslümanlar hâlâ mond nedir anlıyamadık. Hâlâ erkeklerimiz centilmen ve kadınlarımız yüksek değil. Bilmem, bu memlekette nasıl yaşıyacağız?

İşte sana, kendimden çok başkalarından havadis veren bir mektup. Hasretle kucaklar, yanaklarından öperim aziz ruh..

***

II

— Bir sene sonra —

Ebhet,

Mektuplarında hep Neclâyı soruyorsun. Zavallı kız, nerede ise o kaba adamın elinde verem olacak! Evinin içinde ona her şey yabancı! Hiç bir işe karışmıyor. O, sanki dalından koparılmış nadide bir çiçek; daha doğrusu haydutlar eline düşmüş bir kontes. Yemeklere varıncıya kadar her şeyi yadırgıyor ve bütün hayatı bir cehennem azabı içinde geçiyor. Kocası bilsen nelerini tenkid etmiyor! Yok, konuşurken birçok yabancı kelimeler kullanıyormuş, Türkçeyi ahenksiz söylüyormuş: Yok Türkleri beğenmiyormuş, yok hocalarına tapınıyormuş.. Daha neler de neler.. Rica ederim, insan bu kadar mükemmel bir lisan bildikten sonra Türkçeye ne lüzum var? Biz burada onu, ancak çarşıda en basit meseleler için kullanıyoruz. İstanbulda yaşıyan arkadaşlarımız buna da ihtiyaç duymuyorlar. Sonra Türklerin neleri var ki beğensin? Biz senelerce mektepte okuduk. Bir kere de Türklerin beğenilecek tarafını gördük mü? Zulüm, vahşet, kan! Kuzum sen, dedelerimiz hakkında daha enteresan bir şey biliyor musun? Mektepte iken, çok defa Türk olduğumuza utanır üzülürdük! Sonra hocalarını sevmek, onlara tapmak günah mı? Bizi yetiştiren, mükemmel bir insan haline getiren, yükseltiyo o aziz insanlar değil mi?

Ha, Neclânın bir de çocuğu var. Koc bir inek gibi her sene doğurmasını istiyormuş. Daha şimdiden, oğlunun terbiye kendisinin meşgul olacağını söylüyormu Düşün bir kere, Tarsusun belki yarısı o a mın olduğu halde çocuğuna bir sütnine b tutmadı. Neclâ, bir kısrak gibi, çocuğ kendi emzirecek. Bu, güzel bir kadın için felâket yarabbi!. Biçare kız mütemadi ağlıyor. Hattâ buradan kaçmağı bile dü nüyor. O rüyalar ülkesinde hakiki hürr ve saadete kavuşmak istiyor. Ama çocuk nüz pek mini mini.. Kendisi de fazla ha ve zayif.

Çok şükür ki, hocalarımız şefkat ve maye ellerini üzerinden çekmediler. Kendi sini gizlice görüp teselli ediyorlar. Bulu malar ekseriya bizde oluyor. Ona: «Her şe yin zamanı ve sema altında olan her vakti var. Doğmanın vakti ve ölmenin va ti, dikmenin vakti ve dikilmiş olanı sökm nin vakti var» (1), elbet bu iyi saatler gün çalacak ve mukaddes vakit gelecek Zira «Rab mazluma melce, müzayeka zamanlarında melce olacaktır» (2) diyorlar.

İşte bizim zarif, şık, yüksek ruhlu Neclâmızın hali böyle.. İşin fenası, kocası artık hocalarile, hattâ bizimle, yani mektep arkadaşlarile münasebetini kesmesi için tazyik ediyormuş. Kızcağızı Adanadan alıp Tarsustaki çiftliğine kapatacakmış! Ve orada tamamen kendi ruhunu aşılayıncıya kadar hapsedecekmiş! Allah bizi, böyle haşin, ukalâ ve budala kocalardan saklasın! Ben mutlaka bir centilmenle evlenmek isterim. Beni alacak adam, hislerimi, fikirlerimi anlıyacak kadar yükselmiş olmalı! Böylesini Türkiyede bulmak ne kadar zor?

Ah kimbilir, belki bir gün böyle bir cennet kuşu başıma konar. Hattâ belki beraberce o saadet ve refah kaynağına kavuşmak üzere bu Afyonlu beyinlerden, bu tatsız topraklardan ebediyen uzaklaşırız. Bu tatlı ümit de olmasa buralarda hiç yaşıyamıyacağım zannediyorum. Belki yalnız başıma da buralardan kurtulmak mümkün. Fakat, ah şu ihtiyar, merhametsiz ve müslüman büyük babamın mirasından mahrum kalmak tehlikesi olmasa...

Seni hasretle tekrar tekrar kucaklar birçok öperim, aziz kardeş.

***

Münife BARAN

(1) Kitabı Mukaddesten.

(2) Kitabı Mukaddesten.

HANLIK DEVRİNDE

Kırımda ilim ve edebiyat

Yazan : Dr. Abdullah Zihni SOYSAL

İlim şubeleri arasında Kırımda fazla terakki eden tarih ve edebiyattır. Fizik, kimya, felsefe, hukuk ve sairî ilimler de müterakki idi. Bütün bu ilimlerin hepsinden çok sevilen ve rağbet gören heyet ilmi idi. Malûm olduğu veçhile Cengiz Han devrinden itibaren ilmin bu şubesine çok ehemmiyet verilmiş ve birçok yerlerde rasathaneler inşa edilmişti. Kırım Türkleri de bu şubeyi ihmal etmemiştir. Kırımın muhtelif yerlerinde kurulan rasathaneler ve bu ilme tahsis edilen hayrat ve vakıflar bunun bariz delilidir. Kırımda ilmin tahavvülünü gösteren orijinal bir devrimin bulunduğunu bazı müverrihlerin eserlerinde göstermektedir.

Polonya kıralı 4 üncü Vladislav zamanında bulunan askerî mühendis Guillelm Beauplan Ukrayna hakkında yazdığı meşhur eserinde «her Kırım askerinin elinde Nuremburk pusulası bulunduğunu» kaydetmektedir.

O devirdeki ilim derecesini anlıyabilmemiz için kısaca o zamandan mevcut mekteplerden ve tahsil şeklinden bahsetmek istiyorum: Bu hususta umumî bir fikir edinebilmek için Kırımı gezen ve onlar hakkında eser veya hâtıralarını yazan ecnebileri dinlemek faydalı olur. XVI ncı asırda Kırımda bulunup orası hakkında kıymetli eserini yazan Bronyovski «Kırım Türklerinin her köyünde mektep bulunuyordu. Bunlar çocuklarına Arap harflerini dil ve ilmini tahsil ettirmek için mektebe gönderirlerdi» diyor.

XVII nci asrın ortalarında, Kırımda Leh elçisi sıfatile bulunan Bigonovski hâtıratında «Kırımın her köyünde mektepler olduğunu ve çok küçük çocukların mektebe devam ettiklerini, bazı büyük köylerle şehirlerde medreselerin bulunduğunu bu medreselerde ana diline ait derslerden başka dinî kavait ve Arapça ilimlerin tahsil edildiğini» yazmaktadır.

XVIII inci asırda Kırımda bulunan Ivanya papazı Bogoş Sestrenseviç namındaki seyyah Kırım hakkında yazdığı «Tavrida Tarihi» eserinde «Kırımda pek çok mektepler vardır ve bu mektepler talebe ile doludur» diyor.

Rus âlimi Markof «Kırım taslakları» adlı eserinde «Hanlık devrinde Kırımın her köyünde bir veya birkaç mektep mevcuttu. Medreselerin dahi miktarı pek çoktu. Kırımın Ruslar tarafından işgalinden sonra ahalisinin mühim bir kısmının memleketi terketmesine rağmen maarifin mükemmeliyetinden bahsettikten sonra 1867 tarihinde Kırımda 23 medrese bulunduğunu ve 6 yaşından 15 yaşına kadar erkek ve kız çocuklarının mektebe devamlarının mecburî olduğunu, aynı sene Kırımda 21 adama bir mektep ve 28 talebeye bir muallim isabet ettiğini» söylüyor. Ayrıca o zaman Ruslardan 2747 adama bir mektep ve 68 kişiye de bir muallim isabet ettiğini hatırlatarak şu noktaya nazarı dikkati celbettiriyor: «Unutulmasın ki Tatar mektepleri milletin hesabına, Rus mektepleri ise hükûmet bütçesinden idare edilirdi. Bu hal bize Tatarların ilme olan rağbetlerini gösteriyor.» diyerek «Kırım ehalisinin ülemaya çok büyük hürmet ettiklerini» kaydediyor.

Leh müverrihlerinden Y. Bartoşeviç; «Kırım halkının ilme çok meraklı olduğunu okuma ve yazması olmıyan Kırım Türkünün olmadığını zannettiğini» kaydetmektedir.

Bu mektep ve medreselerin ekserisi vakıflar tarafından idare edilirdi. Bu vakıflar hem profesörlerin ve hem de talebelerin ihtiyaçlarını tamamile kapatıyordu. Bu medreseler arasında Bahçesarayda Menli Giray Han tarafından inşa edilen zincirli medresesi 1 inci yeri tutmakta olup buradan Kırıma pek çok ülema yetişmiştir.

Evliya Çelebi Kırımın Bahçesaray şehrinden bahsederken şöyle diyor:

«Bu diyar halkının müddeti ömürleri daima cenk ve cidal ve harp ve kıtal ile güzeran edip elbette her çapuldan bir kaç yüz adam mecruh geldikte han cerrahi Dede Masum ve tarkın Köle ve Alp Akay bunlar cellâdı misâl cerrahi kâmillerdir kim bir diyarda nazirleri yoktur», dedikten sonra: «Bu şehri kadim menbaı ulema ve mecmaı fudala ve meskeni şuara olduğundan ulema ve etıbbası çoktur. Lâkin hükemayı hâzıkı ve cerrahanı fâsidi gayet üstattırlar. Ama Aleş Ata ve ebu Ahmet ağa kölesi gûya ki ilmi nabızda Calinos mertebesinde üstatlardır», «Selim Giray Sultan efendimizin Çelebisi ulûmu nücumda tekemmül etmiş bir harabatı candır.» diyor.

Yine Evliya Çelebi Kırımda eşsiz hattat ve ressamların bulunduğunu, bilhassa çok meşhur şairleri olduğunu kaydetmektedir.

Kırımda Hanlık devrinde tarih ve edebiyatın yüksekliği hakkında Leh profesörlerinden müverrih Olgerd Gorka'nın Berlinde verdiği konferansların hülâsasını aşağıya dercediyorum:

«Burada çok zengin ve şimdiye kadar lâyıkı veçhile araştırılmamış ve işlenmemiş olan Kırım Türklerinin edebiyat ve tarihlerine dair son zamanlarda meydana çıkarılan vesika ve el yazmalarından bahsedeceğim: «XVI - XVII nci asırlarda Şarkî Avrupada ve hattâ Lehistanda bir kıral veyahut herhangi bir şahıs hakkında bir eser yazılmamıştır. Kırım Türklerinde ise bu sahada pek çok eserler yazıldığı görülmektedir. Son Paris seyahatımda Paris Millî Müzesindeki kıymetli eserler arasında el yazma bir Kırım tarihi ile, XVI ncı asrın yüksek şahsiyetlerinden biri olan Sahip Giray Han Tarihi bulunduğunu gördüm. Viyana kütüphanesinde Mehmet Giray Han Tarihi ve başka yerlerde İslâm Giray, Devlet Giray ve diğer Han ve Hanzadelere ait eserlerin bulunduğunu öğrendim. Bu gibi eserler Kırım Türklerinin ilim sahasında ne kadar yüksek bir seviyede olduğunu ispat ettiği gibi, son zamanlarda bir Kırımlı gencin memleketimizin muhtelif ilim merkezlerinde tetkikatta bulunarak elde ettiği el yazma eserler, hanlara ait yarlıklar ve kıymetli vesikalar o devirde Kırımda olan yüksek ilmî faaliyeti aydınlatmaktadır.

Hanlık devrindeki vaziyeti açıkça tebarüz ettiren bu izahattan sonra ilmî hareketler hususunda büyük bir rol oynayan şahsiyetlerin hayat ve eserlerine umumî bir nazar atfetmek istiyorum: Kırımın ilim hayatında büyük mevkii olan şahsiyetlerin ekserisi edib, şair ve tarihçi olmakla beraber o zamanın telâkkileri dolayısile İslâmî ilimlerle de meşgul olmuşlardır.

SANAT VE Propaganda

Yazan: **Vecdi BÜRÜN**

«Yayma» mânasına gelen propaganda kelimesi kadar, mâna ve mediûl kaypaklığı gösteren bir kelime daha bulmak belki de mümkün değildir. Lâtince cemi şeklinde olarak kullanılan propaganda cemiyetin muazzam bir balyozudur: Efkârı umumiyenin kafasına mıhlanılması istenen çiviye bazan zaptolunmaz bir şiddetle iner; çok defa mâni olunsa da, çokluk gevşeklik yüzünden hiç farkına varılmadan işini görür. 17 nci asrın ilk yarısında, Papa Sekizinci Übran'ın temellendirdiği «Misyoner Papazlar Mektebi» ne ayni zamanda «Propaganda Kolleji», katolik papazlara da propagandist denilmişti.

Sonradan politika kanaatlerinin, hattâ filozofik kanaatlerin geniş kütlelere duyurulması ve benimsetilmesi işini üzerine alan propaganda vasıtaları bizzat kendi haysiyetleri bakımından değil, gayenin ehemmiyeti bakımından bir kıymetli uşak mertebesine indiğinden âmme vicdanında uyandırdığı tiksintiyi çok defa hakeder. Geçen Büyük Harpten evvel, en maharetli makiyaj ustalarını hayrette bırakacak, dâhi kamuflaj'cıları şaşırtacak, lâkin kendi mahiyetinden hiç bir işaret vermeden hünerlerin hünerile gizlenmesini biliyordu. Büyük Harpten sonra ve içinde bulunduğumuz tarih çalkantısı içinde sanki realizmi en iyi anlıyan ve en şaşırtıcı taktiklerle tatbik eden, propagandadır: Onun, bazan resmi bir görüşün mümessilliğini yapan dudaklardan pervasızca çıktığını, bazan, maddesini masum fizik unsurların teşkil ettiği bir kıravatın rengine yerleşerek beş cilt dolduracak kadar muazzam kelime nüfusuna malik bir konferans verdiğini görür; çok defa güzel bir kadının cinsiyet doklarından millet ijiyenini bozacak kadar mebzul, zararlı ihracat yaptığını duyarız: Sadece bir vakanın sadık müşahitliği vazifesini üzerine almış görünen bir resimde — bu meseleye bir yazı ile temas edeceğiz — o; otomobillerinin evsaf mükemmelliğinin çığırtkanlığı yapmak için basılan bir acenta kataloğunda o; vallahi, bilirsin ki ben bu işlerle uğraşmam, kendi işlerim başımdan aşkın, fakat realiteye inanmak... diye başlıyan sözlerde, realiteye inanmak gibi asil bir şuur terazisinin kefelerine kurulan ve yığılan hep odur.

Ya haklı dâvaların propagandası? Propaganda vatanımızın, inkılâbımızın yardımcısı olarak propaganda, evet. Kendi öz millet dâvalarımızın çelme takıcısı; onu rahatsız eden, ona toz konduran propaganda, hayır. Kendi dâvalarımızla haşır neşir olan sanatkârın elbette ki başımızın üstünde yeri var. Bizim ve bizden olmıyan dâvaların resmi tebliğliği vazifesini gören sanatkâr, ne bizden, ne de sanatla alâkalıdır.

Hakiki sanatkâr tarih yürüyüşünün sanatkâr kaderine ve milletinin zamanında sezgi halinde ve tam bir idrâk aydınlığına kavuşamıyan, fakat, tarih boyunca real haysiyeti kazanacak dâvalarile meşgul olur. Propagandacı ve politikacı ile sanatkâr tarih akışı içinde ayrılırlar: Müddet = Du onları kabul bile etmez; sanatkârı yanın ayırmaz: Her gün bizi kubbelerinin, ve t rağın, taşın gök yüzüne milli canlılığımı şahitleri gibi diktiği minarelerile memleket peyizajlarını seyre çağıran ebedi Sinan'ımızı, yine o devrede dünyanın her hangi bir tarafında yaşıyan, hayatı güneşin doğuşundan batışına kadar devam eden bir politikacıyı, bir propagandacıyı düşünelim: Netice, yalnız sanatkârın değil, milletin, insan şerefinin ve onun inşacı dehasının lehinedir.

Vecdi BÜRÜN

Hulya .

Bugün ve yarın,
Üstünde Filistin kuşlarının
Uçmadığı bir adada yaşamak..
Sahilde yeşil çamların,
Yalnız benim olan akşamların
Dinleyip ilâhî sükûtunu,
Bir anne yüzünü, bir yâr vücudunu
Öper gibi
Memleketimin sularını okşamak..
Yaşamak, yaşamak,
Üstünde Filistin kuşlarının
Uçmadığı bir adada yaşamak...

Halit Fahri OZANSOY

Bir kuş uçtu dalından

— Dertli diliyle —

Bahtım oynadı beni,
Felek sınadı beni,
Yârim uçurdum diye
Dostlar kınadı beni.

Dileğimi yel aldı,
Sevdiğimi el aldı..

Yaylâsın geçemedim,
Suların içemedim,
Kısmetim çıktı ama
Ben yârim seçemedim.

Kimlere küsem gayrı?
Bahtımı kesem gayrı..

Düşümden çıkmaz gelin,
Uçurdum başımdakin,
Ben bilmedim a dostlar
Bildirmeğe siz gelin...

Bir kuş uçtu dalından
Tadamadım balından...

Dündar AKÜNAL

Uzakta

Yıllarca boşuna aradım durdum,
Ben, seni bu candan, tenden uzakta
İçimde arasam belki bulurdum,
Ben, seni aradım benden uzakta.

Aradım kör gibi: «Nerdesin, nerde?..»
Aradım çocukça efsanelerde;
İdrâkin, şuurun bittiği yerde,
İlimden, sanattan, fenden uzakta.

Her zerre seninle dolup taşarken;
Her yerde tecelli nurun coşarken,
Her şey sana doğru mutlak koşarken,
Ben, seni aradım senden uzakta!

Orhan Seyfi ORHON

ŞARK TÜRKLERİNDE Raks ve Musiki

Yazan: **Nuriman KARADAĞ**

KAFKAS:

Kafkasluların oyunlarında kendiler yakışan figürlerden bir kısmı Kafkaslıla gayretini, cesaretini, diğer kısmı da yaşı şındaki nezaketi pek güzel tasvir etme dir. Hele muhteşem elbiseli kız ve erkekle rin sakin deniz gibi süzülerek yürüyüşl Bazan coşarak gayrete gelmeleri hayatlar nın tam bir ifadesidir.

AZERBAYCAN:

Azerbaycan musikisi Türklerin en i gelen musikilerinden sayılır. Azeri avcı kısmındaki hava ne kadar ruhu okşayıcı Her saat söyleseler yine bıkkınlık gel Hele şu «Selâm Türkün bayrağına» şarkı Kimseye söyliyemiyeceğimizi serbesçe söy leyivermiş gibi bizi şaşırtması yok mu? yecandan farkında olmıyarak bizi de b ber şöylemeğe sürükler.

KIRIM:

Kırımlı kızın kaybettiği mendili bü hassasiyetile şaşkın şaşkın binbir üzüntü araması, herkesin nazarı dikkatini celbedi yor. (Acaba bu kaybolan mendil miydi Hayatın ince, hassas tellerinden kurul duygu çerçevesine yerleşen derin ifade biribirine ekliyerek tamamlıyordu.

Bunlar medeniyeti daha evvel anla oldukları için şarkılarının tarihi olanları gazel şeklinde söylemektedir. Çalgıları moniktir. Muhtelif Türk ayak oyunları ekseriya biribirine benzemektedir. Bu oy ların biraz hal hareketile meşgul olsak r ve zevkine doyum olmaz.

Neriman KARADAĞ

Hüseyin Namık ORKUN

Millî Türk tarihini yazan ilk Türk müverrihlerinden birisi Ebul Gazi Bahadır Handır. Harzem taraflarında saltanat süren Arap Mehmet Hanın oğlu bize iki mühim eser vermiştir; ki bunların her ikisi de Türkiyede basılmıştır.

Moskofların İsveçlilerle yaptığı Poltava muharabesinde İsveçli yüzbaşı Stahlenberg Moskoflara esir düşmüş, esir olarak Sibiryaya gönderilmiş, burada serbest dolaşmak hakkını alarak on seneden fazla dolaşmıştı. İşte bu dolaşması sayesinde ilk defa olarak Türk yazıtlarını bulduğu gibi bir gün çarşıda bir dükkân peykesinde yazma bir kitap okuyan adama tesadüf etmiş, merak ederek kitabı sormuş, Türklerin eski tarihi olduğunu öğrenince bunu tedarik ederek Ebul Gazinin Türk şeceresi adlı bu eserini XVIII inci asırda Avrupaya getirmiştir.

Ebul Gazi Bahadır Han 1605 yılında Ürgenç şehrinde dünyaya geldi. Altı yaşında iken anasını kaybeden Ebul Gazi on altı yaşında evlenmiş ve babası tarafından kendisine Ürgencin bir kısmı verilmişti. Fakat daha babalarının sağlığında mücadeleye başlıyan kardeşler ondan sonra da mücadeleye devam etmişler ve Ebul Gazi birçok mücadeleden sonra kardeşi İsfendiyarın ölümü üzerine 1640 senesinde han olmuştur. Bu müddet zarfında Türkmenlerle harbetmiş, Kalmüklerle savaşmış ve 23 sene hükümdarlıktan sonra ölmüştür. (1663)

Ebul Gazinin iki eseri vardır. Birincisinin adı Şecerei Türki olup bir çok yabancı dile tercüme edildiği gibi dilimize de evvelâ Ahmet Vefik paşa tarafından noksan olarak çevrilip çıkarılmıştır. Bu tercümenin serlevhası olarak Vefik paşa «Oşal Şecerei Türki Ebul Gazi Bahadır Han bin Arap Mehmet Hanın telifidir.» ibaresini koymuş ve buradaki oşal sözü sarih bir surette işbu, bu mânasına geldiği halde bizim tercüme ve telif eylediğimiz İslâm Ansiklopedisinde bu söz evşal diye uydurulmuştur.

Türklerde dokuz sayı mukaddestir. Ebul Gazi de eserini dokuz bap üzerine telif etmiş, ilk kısımlarda Cami-üt-Tevarih vesaire gibi malûm eserlerden istifade ederek yazmış ise de eserin son kısımları müellifin zamanına ve kendi hal tercümesine ait olduğu için ayrı bir ehemmiyet taşımaktadır. Ebul Gazi eserini ikmal edememiş ve bunun ikmalini oğluna bırakmıştır. Ahmet Vefik paşadan sonra Dr. Rıza Nur 1925 de Türk şeceresi adile bu eseri dilimize nakletmiş, fakat maatteessüf eserin baş kısımlarını hülâsa olarak almıştır.

Ebul Gazinin ikinci mühim eseri Şecerei Terakime adlıdır. Türkmenler arasındaki tarihî rivayetlerden ve Türkmenlerin eski yazma Oğuzname adlı eserlerinden faydalanarak vücuda getirilen bu mühim eserin asıl fotokopisi 1937 senesinde Türk Dil Kurumu tarafından neşredilmiştir. Bu eserin ehemmiyeti birincisinden daha fazladır. Millî Türk tarihini Türk dilile yazarak millî benliği öğreten Ebul Gazi mukaddes ideale hizmet edenlerden biridir.

Orhun

Rüzgâr, yorulmayan bir şahit sesi,
Tarih, beşikleri sallar burada.
Duyulur mazinin derin nefesi.
Giyindi bayrağım allar burada...

Toprağın üstünde ışıyan izler,
Diyor ki : Büküldü burada dizler,
Burada kükreyip söndü denizler.
Ayrılır, birleşir, yollar burada...

Her anıt bir and'ın taştan mızrağı,
Gerçeğin yıkılmaz altın otağı,
Silmez yazıları dehrin dudağı,
Gövdeden serpildi dallar burada.

Burada haykırdı, Hakan Gültekin :
«Bayrağı, gün gibi göklere çekin,
Yarına ders olsun : Bir anıt dikin!
Hürmetle kavuşsun kollar burada».

Orhunu gördükçe, kendimi gördüm ,
Yanık toprağına yüzümü sürdüm,
En büyük ülkünün sırrına erdim.
Efendi olamaz kullar burada!.

Faruk Şükrü YERSEL

MİLLİYETÇİ DERGİLER

Devletçilik ve millî iktisat

Rusyada iktisadî devletçilik

Yazan : Nebil BUHARALI

Geçen makalemizde Rusyada iktisadi devletçilik teşkilâtının üç esasa dayandığını ve bunların sınaî müessesat, fabrikalar ve vesait; kolhoz ve sovhozlar denilen köy birliklerile hükûmetin ziraat depoları; muhtelif kooperatifler olduğunu söylemiştik. Bunları anlatmazdan evvel bahse esas olacak bazı iktisadi ve idari durumları kısaca gözden geçirdikten sonra gelecek makalede bu mevzua döneceğiz.

Rusyada idare, işçi ve halk meclisleri olan «Savyet» ler usulündedir ve fertlerin büyük emlâk ve arazi ve sermayeye sahip olmalarını yani mülkiyet hakkını kaldırıp yerine müşterek mülkiyeti ve amele diktatörlüğünü koymaktır. İktisatça siyaset dahi sosyalizmin, gerek istihsalde ve gerek istihsalin vasıtaları olan müessese alât ve edevat ve vesaitin kullanılmasında bir temel olarak aldığı müşterek mülkiyet, müşterek mesai ve müşterek istihlâktir. Binaenaleyh hususî mülkiyet ve serbest sây ve amel ve serbest iktisadın dayandığı iktisadi ve hukuki esaslar memnu olduğu gibi fertlerin birlerini istismar etmesi yasaktır. Müşterek mülkiyet, müşterek sây ve amel ve müşterek istihlâk umum namına hükûmet zilyetliği şeklinde olup bu da devletin mülkiyeti ve halkın gerek imalâthanelerde, madenlerde, müesseselerde ve gerek ziraat birlikleri şekline sokulan köy ve tarlalarda müşterek mesaisi ile olur. Şu kadar ki hayat ve ahval icabı olarak, Rusya Şûralar Cümhuriyetinin hususi vasfı olan sosyalizm iktisadiyatına ve hukuki esaslarına uymak üzere işçilerin gündeliklerinden, sâylerinden arttırdıkları küçük miktarda tasarruflara kanun cevaz vermiştir. Meselâ her hangi bir koleksiyon vücuda getirmek; evine sebze veya bir çiçek bahçesi yapmak veya bir bağ ve meyva ağacı ihdas etmek; evinin konforunu ve yaşayışını islâh edici vesait tedarik etmek; tasarrufunu ufak bir sermaye yapıp biraz ticaret yapmak ilh.. gibi ufak tasarruflar. Kezalik müşterek zeriyat ve kollektif çiftçilik teşkil ve idaresi güç olan bazı nahiyelerde köylülerin elinde arazi bırakılmıştır ve kulak denilen bazı zengin köylüler de vardır ki bunlar hizmetlerinde rençber de kullanırlar, lâkin buna mukabil intihap hakkından mahrumdurlar. Bunların arazi ve hayvan ve âletleri vardır. Şu kadar ki bunların hepsi çiftçi halkın % 2 sini geçmez.

Burada iktisadi hayat hükûmet tarafından kommünizm esasına göre tertip ve sevk ve idare edilen bir program ve bir millî iktisat üzerine kurulmuştur. Bunun hedefi Sovyet Cümhuriyetleri topluluğunun yani işçi sınıfının verimini çoğaltmak, maddi ve mânevi seviyesini yükseltmek ve Rusyanın kuvvet, şevket ve istiklâlini ve müdafaa kabiliyetini arttırmaktır.

Rusyada kommünizm prensibi mucibince her yoldaşa kabiliyetine göre çalışmak bir borç olup çalışmıyana ekmek yoktur. Çalışacak olan halka iş vermek de hükûmete bir vazifedir, binaenaleyh hükûmet teşkilâtını buna göre yaptı.

Sovyetler idaresi nazariyeci bir halk idaresidir. İdare esasında, gerek köyler gibi idari topluluk olsun, gerek bir çiftlik veya bir fabrika gibi iktisadi bir topluluk olsun birer nüvedir. Rusyada Kıpçak padişahlığı yani Altınordu hükûmeti zamanında bu hükûmet tarafından ihdas edilmiş olan mahalle ve köy ihtiyar heyetleri Çarlar zamanında olduğu gibi halk idaresi zamanında da devam etti. Orada bu bir Türk anane ve yadigârıdır. Velhasıl arazi, mıntaka, kaza, nahiye, şehir, köy, yaylak, kışlak, avul sekenesi olan halkın seçtikleri vekillerden terekküp eden Sovyetler memleketin idaresinde esastır; yani köy halkı kendi meclisini seçer. Bu meclislerin delegeleri toplanır. Nahiye meclislerini ve bunların delegeleri kaza meclislerini ve bunların delegeleri toplanıp mahallî hükûmet Sovyetlerini yani Mebusan Meclislerini seçerler ki bu meclis heyete dahil olan hükûmette Millet Meclisi demektir. İttihada dahil hükûmetler dahi federasyon halinde toplanıp asıl Rusya Sosyalist Cümhuriyetleri Birliğini meydana getirirler; geçen makalemizde adlarını saymıştık. Bu birlikte asıl birliğin bir anayayasası olduğu gibi diğer birleşmiş hükûmetlerin de ayrı ayrı anayasaları yani esas teşkilât kanunları vardır. Şu kadar ki bu anayasalar birliğin yasasile tearız ve tehalüf edemez ve merkezin ve anayasasının hepsi üzerinde hüküm ve nüfuzu ve otoritesi mutlaktır.

Rusyada hükûmet «Sosyalist Sovyet Cümhuriyetleri Birliğinin Yüksek Meclisi» denilen Millî Meclisinden doğar. Bu meclise (Verkhoni Soviet) derler. Bu meclis ayrı ayrı iki meclisten mürekkeptir: Biri halk tarafından seçilen Mebusan Meclisidir; diğeri de birliğe girmiş olan her hükûmet tarafından muayyen adette seçilip gönderilen delegelerden mürekkep meclistir. Her iki meclisin de intihap ile ayrı ayrı reisleri vardır. Bu meclisler işine göre bazan ayrı ayrı toplanır, bazan da Birlikte toplanır. Kanunları yapan bu meclislerdir. Birlikte toplanarak müşterek bir reis seçerler ki bu reis ayni zamanda «Devlet Reisi» dir. Bundan başka on bir ikinci reis ve riyaset kâtibi ve yirmi dört de riyaset divanı âzası seçer. Bu suretle meydana gelen yüksek meclisin riyaset divanı devlet reisinin idaresinde toplanıp bütün hükümranlık salâhiyetleri elinde tutar. Meclislerin feshi ve tekrar intihabı, harb ve sulh ilânı, muahede akdi, sefir göndermek ve kabul etmek, Birliğe dahil hükûmetler esas teşkilât kanunlarının tasdiki, tefsiri, meclis toplu değil iken vekillerin tâyin ve azli, asker ve orduya umumî kumandan tâyini ilh.. gibi hususlar bu divana aittir. Meclisin feshi halinde yeni intihabat yapılıp meclis toplanıncıya ve yeni bir Riyaset Divanı seçilinceye kadar vazifesine devam eder.

Hükûmet idaresine gelince: Hükûmet idaresi İcra Vekilleri Heyetinin elindedir ve bu heyete Halk komiserler Meclisi denilir. Halk Komiserler Meclisi yukarıda, iki meclisten terekküp ettiğini söylediğimiz «Yüksek Meclis» tarafından şöyle seçilir :

1 — Sosyalist Sovyet Cümhuriyetleri Halk Komiserleri Meclisi Reisi,

2 — Sosyalist Sovyet Cümhuriyetleri Halk Komiserleri Meclis Reis Vekilleri,

3 — Sosyalist Sovyet Cümhuriyetleri Birliği Devlet Plân Komisyonu Reisi,

4 — Sovyetler Kontrol Komisyonu Reisi,

5 — Stoklar Komitesi Reisi,

6 — Sanatlar Komitesi Reisi,

7 — Yüksek Mektepler Komitesi Reisi,

8 — Sosyalist Sovyetler Cümhuriyetleri Birliği Halk Komiserleri. Bu komiserler şöyledir :

(Müdafaa, Hariciye, Haricî Ticaret, Posta, Telgraf ve Telefon, Kara Münakale Yolları, Deniz ve Su Münakale Yolları, Ağır Sanayi, Müdafaa Sanatları, Gıda Maddeleri Sanayii, Hafif Sanayi, Orman Sanayii, Ziraat, Zahire ve Hayvan Besleme Kovkhozları, Maliye, Dahilî Ticaret, Dahiliye, Adliye, Âmme Sıhhati Komiserleridir).

Bunlardan başka federe yani Birliğe dahil her hükûmette de Halk Komiserleri vardır ki onlar da Hariciye, Müdafaa, Posta, Telgraf ve Telefon gibi Birliğe ait umumî hizmetler hariç olarak aşağı yukarı umum birliğe ait komiserler gibidirler.

İttihat merkezi komiserliklerinin her biri Sosyalist gaye ve usule göre teşkil edilen kendi daire ve şubelerinin işlerini mütehassıslar, mütehassıs heyetler ve akademiler tarafından yapılan plânlarına göre yürütürler ve Yüksek Meclise karşı mesuldürler. Hükümleri bütün ittihada dahil Cümhuriyetlerde yürür ve her komiser kendi şubesine ait umuru diğer tâbi her Cümhuriyette yine kendi adında teşekkül etmiş mümasil komiserlik vasıta ve teşkilâtile infaz eder. Binaenaleyh merkezin mülhakat yani birleşmiş Cümhuriyetler üzerinde hüküm ve nüfuzu mutlak olarak geçmektedir. İttihadın İcra Vekilleri Heyetinin iktisadi devletçilik hakkındaki vazifeleri şöyle hülâsa edilebilir: İstihsal, mübadele ve istihlâki devlet inhisarı esasına tevfikan icra etmek; Sovyet Cümhuriyetleri Birliğinin millî iktisat plânlarının tanzim ve tatbiki; bankaların, sınai ve zirai müessese ve teşebbüslerin ve Sosyalist Cümhuriyetler Birliğini alâkadar eden ticari teşebbüslerin idaresi; münakalâtın idaresi, posta, telgraf ve telefonun idaresi, devlet sigortalarının tanzimi; topraktan âzami intifa, toprak altı, ormanlar ve sulardan intifa; halkın iaşesi, giydirilmesi ve mesken tedariki; halka iş ve çalıştırmak ve iş kanununun prensiplerinin tanzimi, tesisi; istikrazlar akdi ve kredinin idaresidir.

Burada bir de nakit usulü vardır. Filhakika mülkiyet hakkı olmıyan bir yerde paranın hikmeti vücudu olmaması icabederse de nazariyat tatbikata uymaz. Velev hükûmet elile olsun bir işçi kütlesi haline gelen halkın mesaisi ile ihtiyaçları arasında bir mübadele vasıtası lâzımdır; birçok işçinin mesaisi karşılığı gündelik olarak tesviye edilir ki muayyen yerlerden muayyen ihtiyaçlarını işçiler bununla elde ederler ve vergilerini bununla tediye eylerler. Bir de haricî ticaret hususunda bir miyar ve bir vasıtadır.

1917 de Bolşevik hükûmeti geldikten sonra her sıkıştıkça karşılıksız kâğıt para bastı. 1920 de bu para o kadar çoğaldı ki bütün kıymetini kaybetti. Bir altın ruble 15,000 kâğıt rubleye teadül ediyordu. Sovyet hükûmeti istikrar bulmıya başladıktan sonra ticaret ve tediye işlerini yoluna koymak zarureti hasıl oldu. Binaenaleyh kuvvetli esaslara dayanmak üzere nakit işlerinin tanzimi devlet bankasına havale edildi. 1923 de müstakar para olarak yeni rubleler «çervontsi» devlet bankası tarafından çıkarıldı. Çervontsi eskiden on rublelik sikkenin adı idi. Şimdi yine on ruble değerinda olup her ne kadar altın ile başa başa değilse de ecnebi piyasalarda dövizler arasına kabul olunmuştur, müstakar bir kıymettedir. Karşılık olarak bir kısmı altın bir kısmı da müstahar ecnebi meskûkâtı veya eshamı olarak devlet bankasının mahzeninde stok olarak muayyen miktar teminatı vardır. Bu kaime Rus parasının esasını teşkil eyler. Bu paranın ihdasından sonra eskidenberi tedavülde bulunan eski rubleler kaldırıldı ve ayni zamanda altın ruble ve altın kopik miktarında yeni ufaklık kaimeler ve Sovyet armasile gümüş meskûkât kesildi. Altın ve altın ile başabaş meskûkâta nazaran cernoveç'in fi piyasanın tabii temevvücatını aşmamak itibarile müstakar kalmaktadır. Altın ve birinci sınıf kuvvetli esham karşılıklarile yeni para çıkarılması ve miktarının mahdut ve muayyen bir hadde tutulması buna bir istikrar teminatı muştur. Para tedavülü mütemadiyen artmakta olduğundan 1930 da miktar para daha çıkarıldı ve kredi inhisarı yalnız devlet bankasına rildi.

Nebil BUHARALI

Ne kaldı

Kendimi yiyerek harap olmaktan
Posam mıdır kalan, özüm mü kaldı..
Güzeller bezmine şarap olmaktan
Bağımda bir salkım üzüm mü kaldı..

Ben bir anahtarım, o bir bilmece :
İle cümle oldu, bana tek hece..
Yaşarıp duruyor akla geldikçe
Bilmem, o fitnede gözüm mü kaldı..

Gönül senin dedim, vermedim mi ki..
Bahtımı yoluna sermedim mi ki..
Uğrunda bin derde ermedim mi ki..
Hani, tutmadığım sözüm mü kaldı..

Beni seven, bende bulur diyerek
Sakladım derdimi gurur diyerek..
Gelin artık sevin, nolur diyerek
İllere dökecek yüzüm mü kaldı..

Nazif BEN

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

Edebiyat ve San'at

Gazetti, S. 44, 25 Temmuz 1942, S. 12.

Şiir ve Tenkid

Yazan: Edip AYEL

Şiirden bahsedildiği zaman kötülemek iptilâsının edebiyattan anlar görünen hemen herkeste bir hastalık halinde hüküm sürdüğünü hayretle görürüz. İşittiğimiz mütalâalar hep menfidir ve şuna benzer şeylerdir :

«Bu şiir benim hoşuma gitmedi, kötü şey!». «Bu şiirde ne vezin var, ne de kafiye! Böyle saçma mı olur!». «İşte hâlâ aruzla yazan bir şair! Yazdığı şeye de şiir denir mi!».

Şu şiir yabancı bir ideoloji peşinden koştuğu için kötüdür; bu şiir ırk ve milliyet prensiplerini esas tuttuğu için kötüdür; şu öteki şiir mistik bir havası olduğu için kötüdür; şu beriki halk dilinde yazıldığı için kötüdür; şunlar şunun için, bunlar bunun için kötüdür, kötüdür, kötüdür...

Bu hükümlere inanılacak olursa kötülükten şiir piyasamız moloz dökülen bir çöplüğe dönmüştür; ortada iyi şiir yazan yoktur! Bu müşkülpesentlere sorunuz: İyi şiir nedir?

O zaman herkes kendi zevkine göre şiirde güzelliğin ne olduğunu anlatmağa kalkar. Demindenberi kötü damgası vurulan türlü türlü şiirin birer güzellik nümunesi olarak tekrar önünüze sürüldüğünü görürsünüz :

İlhamını sokakta arıyan ve bulan şair kendi şiirinin en doğru ve beşerî olduğunu iddia eder; ilhamını sosyal endişelerden alan için kendi tuttuğu yoldan daha doğru yol olamaz; şiir havası yaratıyorum diye Mısır veya Hint rahiplerinin dualarını manzumelerine sokan veya eski Yunan ilâhlarını terennüm eden için hakiki şiir işte bize bu eski diyar ve âlemlerden ses getirendir; Saadabat devrinin hasretini çeken aruzcu, traşide bir gazel yazmakla bize şiir cennetinin kapılarını açtım zanneder; bir manzumeye felsefi görüşler koyan şair, his ve hayal peşinden koşanları zavallı addeder. Benim kötü dediğim, sizin için bir haz kaynağıdır. Sizin güzel bulduğunuza ben iğrenç diyebilirim. Bu fasit dairenin içinden çıkmağa imkân yok gibi gözükür.

Zevklerdeki bu ihtilâfın neden neşet ettiğini anlamak güç değildir: Şiir bahsinde iyiyi kötüden tefrik edecek otorite sahibi ve bütün fikirleri telif edecek bir münekkidin yokluğu!

Senelerdenberi bu yokluktan şikâyet edip dururuz. Hâlâ bu boşluğu dolduracak kıratta birisi meydana çıkıp bu tenkid ihtiyacını karşılamamıştır.

Evet, enfüsi hükümler vermekten sakınan, bir şiir hoşuna gitmediği için kötü, hoşuna gittiği için — bunu kâfi bir sebep addederek — iyi damgası vurmıyan hakikî, bitaraf, insaflı bir münekkide ihtiyacımız olduğu aşikârdır. Fakat bu Anka kuşunu nerede bulmalı?

O, yine aramızdan çıkacaktır. Fakat kendisinden bütün edebî eserlerin tenkidini beklememeliyiz. Bizde hem roman, hem şiir, hem tiyatro, hem de ilmî eserlerin tenkidini yapabilecek kadar geniş ihatalı ve ciddi bir kültüre sahip münekkit bulunabileceğini tahmin etmek bile fazla nikbinlik olur. Tenkid meselesinde de iş bölümü prensipini kabul edersek belki bu nankör işe heves edecekler çıkar. Nasıl yalnız tiyatro tenkidi ile meşgul bir kaç münekkidimiz varsa, nasıl yalnız roman tenkidini ihtisas olarak kabul edebilecek romancı ediblerimiz mevcutsa, yalnız şiir tenkidi ile uğraşmayı göze alacak edebiyatçılarımızın da bulunduğuuu haklı olarak ümit edebiliriz.

Esasen şimdiye kadar hemen münhasıran bu iş ile meşgul meşhur bir münekkidimiz yok değildi. Fakat son zamanlarda o da bu işten vazgeçmişe benziyor. Makamı münhaldir. O makama namzet olmadığına göre bu işin güçlüğü herkesçe anlaşılmış demektir.

Ciddî bir şiir münekkidinde şu vasıfları bulmak isterdik :

1 — Şiir bahsinde gayet ince bir zevki selim sahibi olmak.

2 — Türkçenin klâsik edebiyatına ve nazım tekniğine esaslı bir surette vâkıf olmak.

3 — Garp dillerinden bir veya bir kaçına derin bir vukuf sahibi olmak, (Meselâ şairlerimizin en ziyade tesiri altında kaldıkları Fransız dil ve edebiyatını, kendi dil ve edebiyatı kadar iyi bilmek.)

4 — Kabil olduğu kadar hükümlerinde objektif olabilmek. Eğer bizzat şair ise kendi tarzı ne olursa olsun, tetkik ve tenkid ettiği şiirlere yalnız kendi mensup olduğu mektebin zaviyesinden bakmamak.

5 — Yeniliğe ve yenilere karşı, eskiliğe veya eskilere karşı peşinen verilmiş taraftgirane hükümlerle işe başlamamak, yani bitaraf olmak.

6 — Dürüst olmak, tesir altında kalmamak, hatır için meddahlık etmemek.

7 — Şiir hakkında Avrupada ortaya atılmış muhtelif nazariyelere vâkıf olarak hükümlerini beynelmilel ölçülere göre vermek.

8 — Tenkidlerinde nezaketten ayrılmamak, tezyife dalmamak.

9 — İdeoloji bahsinde gayet hassas olmak, sanat perdesi altında yapılan telkinlerin iç yüzünü anlıyacak ve meydana vuracak kadar basiretli olmak.

10 — Ve nihayet Türk geleneklerine çok aykırı ve edebiyatta anarşiye sebep olacak hükümlerden sakınmak.

Bu 10 maddeyi nefsinde cemedebilecek kimselerin azlığı veya yokluğudur ki şiirimizi muhtaç olduğu rehberden mahrum etmektedir. Bundan mâda münekkidlik düşman kazandırıcı bir meslektir. Salikine temin ettiği mânevi hazza mukabil birçok da üzüntü yaratır ki mücadeleci olmıyanların bu sebeple çabuk bu işten sarfınazar ettikleri görülmüştür.

Buna çare olmak üzere, münekkidin kötü eserleri meşkût geçmesi ve yalnız orta ve iyi eserlerle meşgul olması tavsiye edilebilir. Aleyhteki sözleri yalnız «Güzel ve iyinin aksaklıklarını tebarüz ettirmek» ten ibaret kalsa bile münekkid yine rolünü yapmış sayılır.

Edip AYEL

122

Tefrika No. 12

Yazan : Yusuf Ziya ORTAÇ

Annemin ufacık vücudile yarı tıkanmış kapıdan merdivene fırladım. Yukarıki odaya, birer adım arayla ikimiz beraber girdik. Yengemle Hasibe hanım, göğüsleri karşılıklı inip çıkarak soluyorlardı. İçeriye atılan ana oğula, oturdukları yerde üst vücutlarile doğrularak baktılar. Annem, sağ elinin buz kesilmiş beş ölü parmağile beni kolumdan tutuyordu. Adımlarımla onu da sürükliyerek, mahallenin teyzesine doğru yürüdüm.

— Siz, dedim, benim anam mısınız?.

Hasibe teyze, simsiyah kaşlarını heybetli bir yeniçeri bıyığı gibi alnında bükerek ayağa kalktı.

— Hayır, dedi.. Ben bütün elime doğan çocukların anasıyım ama, senin değilim!

Arkasından :

— Hasibe hanımcığım.. Hasibe hanımcığım!..

Diye nefes nefese koşan ânneme, başını çevirmeden cevap verdi:

— Ayol, senin oğlunun ağzını dilini Tunus büyüsüyle bağlamışlar da haberin yok!..

Ve ağır ağır uzaklaşan ayak seslerine, son basamakta bir beddua karıştı :

— Helâl olmasın!..

Sokak kapısı, Hasibe teyzenin suratıma atamadığı tokadın şakırtısı ile kapandı.

Ayakta, bütün yüzüm karıncalanmış, hiç bir şey düşünmeden duruyordum. Yengem, gözleri anne olmuş, beni okşuyor; gözleri hemşire olmuş, beni seviyor; gözleri sevgili olmuş, beni öpüyordu. Fakat annem odaya girince, bu kadife gözler, iki çivi gibi yüzüme saplandılar.

— Hiç yakıştıramadım sana Nihat, dedi, hiç.. Senin eben bu!

Sinirlenmiştim.

— Ne çıkar yenge, dedim.. Beni doğurmadı, doğurttu!

Sonra, gözlerimi yaşartan bir yürek sızısile annemin bütün kanı çekilmiş iskeletine sarıldım :

— Bana hiç kimsenin anamdan fazla analık taslamasına tahammül edemem!..

Zavallı anacığım! Kaybettim sandığı oğlunun kolları arasında, göğsünü acıtan kuru hıçkırıklarla sarsılıyordu.

Ağaçlar

«M. K.» ya

Şen ağaçlar, gezinen mevsimler,
Ve bütün bahçede aşkın nefesi;
Şen ağaçlar, gezinen mevsimler,
Yanan akşamda havuz, kumru sesi.

Ovalar ufka yakın, yollar uzun;
Son ağaçlar ve geçen mevsimler..
Bahçeler aynasıdır ruhumuzun,
Son ağaçlar ve geçen mevsimler..

S. CENAN

Şimdi odada, üçümüz de ağlıyorduk.

***

Doğru: Beraber dökülen göz yaşları kadar hiç bir şey insanları biribirine yaklaştıramıyormuş. Annemle yengem, öğleden sonra, sokak kapısının önünde öpüşerek ayrıldılar.

Bostanlara karşı kafesi sürdüm: Düşüncesiz bir düşünce içinde, sırıklarda pişen domatesleri seyrediyorum. Gübre yığınları üstünde tavuklar eşiniyor. Komşunun evinde bir türkü başladı. Yeni taşınan kiracıların kızı, tahtaboşa çıkmış, bütün mahalleyi çınlatıyor. Ara sıra göz göze geliyoruz. Dudağının ucunda, neredeyse kahkaha olup dökülecek bir tebessüm titriyor. Benimle düşüncelerim arasına giren bu küçük şeytandan kaçmak istiyorum.

Hayır, kafamda hâlâ sabahki fırtınanın ürpertileri var. Gece çökmeden kendimle başbaşa kalamıyacağım.

***

Bugün akşam olmuyor. Bayezit meydanındaki sıra kahvelerden birinde, tek başıma çınar altına oturdum. Elimde ince belli çay bardağı, yudum yudum içerek müşterileri seyrediyorum: Tavla oynıyan şu iki genç, neşesi ve üzüntüsü avucunda çalkadığı zarlara bağlı iki bahtiyar: düşeşle gülüyor, iki birle somurtuyorlar! Şu yüzü yılların satır satır çizgilerile dolu ihtiyar, yılanla oynıyan bir Hintli fakir gibi marpuça sarılmış, nargilesini, her nefeste bir kahkahayla fıkırdatarak içiyor! Ön masaya iki kaldırım zamparası oturmuş: Hafif yana yıkık feslerinden saçlarının siyah halkaları şakaklarına düşüyor. Geçen kadınlara, dişlerinin arasında ıslaklaşan kelimelerle söz atıyorlar...

Kalkıyorum. Nuruosmaniyeye giden yol bugün çok uzun. Sahaflar, eski kitap yığınlarının soluk yastığına baş koymuş, ikindi uykularını uyuyorlar. Cami avlusundan güvercin kanatlarının serin şakırtısı geliyor. Kapalıçarşıdan geçiyorum. Beyaz takkeli ayrancı, avucundaki iki bardağı biribirine çarpıp şıngırdatarak sağlı sollu dükkânları dolaşıyor:

— Buuuz!..

Büyük kemerli kapıdan güneş dolu sokak göründü. Saate bakıyorum, tam vakit. Şimdi bütün arkadaşlar b

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz.)

123

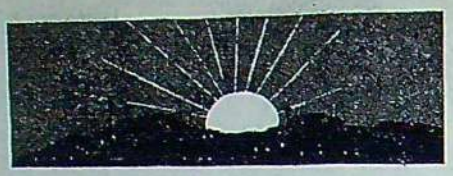

Bilme, içimdekini

Sorma bana yaşın kaç, aşkın, gençliğin nerde,
O dün yeşil bir fidan; bugünse bir iskelet..
Ben nedem, hep ezelden böyle döner bu hılkat,
Dünkü sıcak bir öpüş, bugün kara bir tiken;
Bana sorma yaşın kaç, aşkın, gençliğin nerde?
Çoktan oldu gömdüğüm onu doğduğum yerde...

Sorma bana nerdedir geldiğin yeşil diyar,
Daha dün koynundaydım, bu günse kaldım ayrı;
Söyle var mı bir cennet dünyada ondan gayrı?
Kopardılar gülümü taze bir gonca iken,
Ondan gayrı görmedim gençliğimde bir bahar,
Bana sorma nerdedir geldiğin yeşil diyar?..

Sorma bana içimden gelen o hıçkırık ne,
O garip bir ırmağın kalbime çarpan sesi!
O deli bir kuzgunun çağlayup inlemesi...
Sen bilme, içimde ne o yıkılan, o çöken;
Sen anlama güzelim, bu dert, bu ayrılık ne?..
Bilmem ki var mı lüzum öz derdimi bilmene?..

Elmas - Yıldırım

Bir medeniyetin sonu

(5 inci sahifeden devam)

mümkün bir şey olmadığından» cevabını derhal verebiliriz. Hamdi Başar, mümkü olmıyanı mümkün kılmak dâvasında mıdır?

İşte tehlike buradadır. Biz imkânsız bir insaniyet ve enternasyonal ideolojisi için kendi milliyet düzenimizi bozamayız; hattâ bu hususta her gevşemenin ağır cezası olduğunu biliriz. İşte size iki misâl : Fransa İngiltere... Buralarda milliyet şuur ve duyguları, bay Hamdi'nin bizde de üretmek ve yürütmek istediği, ebedî hayat ve cennet vaitlerile gevşememiş olsaydı bu memleket milli müdafaalarını ihmal etmez ve bugünkü hale düşmezlerdi. Gözümüzü iyice açarak etrafımızı saran tuzaklara düşmiyel Ebedî hayat ve cennet insanlar için güzel bir hayal olmak üzere kalabilir; fakat ümit emel olarak değil.. Safsatalara kapılıp beyhude ümitlere kapıldığımız gün mahvolur Bu dünyada insanlar ve milletler için son saadet ancak istiklâl ve hürriyette vardır. Ve insanlarla milletlerin biribirlerile anlaşmalarına ancak bu yoldan varılabilir. Fakat Bay Hamdi'nin yapmak istediği gibi milliyet şuurunu insancılık ve enternasyonal ideolojisine çevirerek değil.

H. E. ERKİLET

rer birer gelmeğe başlamışlardır.

A. Şemsettini elinde istaka ile bilârdo başında buldum. Tebeşirli parmaklarile elimi sıktı :

— Otur, şimdi geliyorum..

***

Bu akşam, Hilmi bey bizi evine davet etti: Rakı içilecek, poker oynanacakmış!

Hilmi bey, kalbi on sekiz, sıhhati yirmi, zevki seksen, kendisi kırk beş yaşında, İstanbullulaşmış bir taşralıdır. Aruzu bilir: Rubai yazacak kadar. Kumar oynar: Kazanacak kadar. Şarkı söyler: Dinlenecek kadar. Yemek pişirir, meze yapar, sofra hazırlar: Deyme ev kadınının elinden gelmiyecek kadar. Şıktır: Belsiz vücuduna en iyi terzilerin ceketini giyer. Parmaksız ellerinde iri zümrütler, yakutlar görürsünüz. Memleketinde iki karısı, Gedikpaşadaki pansiyonunda her ay değişen bir metresi vardır. Ne iş yapar, ne ile geçinir, kimse bilmez. Yalnız, cuma akşamları, Marmaraya karşı balkonunda kurduğu rakı masasından kalkıp poker masasına oturan dostları, ceplerinde ne varsa ona bırakıp çıkarlar!

Kapıda, bizi ev sahibi Ermeni madam, merdiven başında kumral bir taze karşıladı. Daraçada her şeyi hazır bulduk. Bir sandalyaya yaslanmış, kırmızı atlas kılıflı utu bile...

Hilmi bey, her kadehi, sahibine uygun bir beyitle doldurdu. Kalın dudaklı, beyaz dişli, bal gözlü metresinin kadehini de Nedim'in iki mısraı ile :

Ben mi sâki olayım bezme dururken sevdiğim
Böyle simin sâklar, billûr bâzularla sen!

Ben, filozofun yalısındaki geceyi düşünerek bütün dikkatimle içiyordum. Onlar bütün dikkatsizliklerile!

Gedikpaşanın siyah kiremitli köhne evlerini fildişi sütunlu Hint sarayla-rına çeviren kocaman bir ay, gökün ortasında ve Marmaranın üstünde pırıl pırıldı.

Artık, masa altında hep ayni küçük iskarpini arıyan ayaklar biribirlerile çarpışıyordular!

Bir aralık, genç kadının boşalan kadehini dolduran Behzat Reşit, bir beyitle bütün sofrayı güldürdü :

Sen dolu bir dânecik çek câmide sonrâ senin
Vuslatın muhtâç ibrâm olsa dâ mani değil!

Çatallarının ucundaki son mezeleri ağızlarına götüren beş kişi, şakalar, nükteler, kahkahalarla, içki masasından oyun masasına geçtiler.

Daraçada, A. Şemsettinle yalnız kaldık. İçeriden, hiç duymadığım, sesi kısılmış kelimeler geliyor :

— Bob..
— Pas..
— Rest!

— Arkası var —

124

Seçme, Güzel Şiirler

Yunus Emre'ye

Ben âşığım Yunus sana;
Bir bak bana neye döndüm?..
Haykırırım yana yana;
Bir bak bana neye döndüm?..

Hu! hu! deyip söz ederim.
Yıldızlara göz ederim.
Seni bana öz ederim.
Bir bak bana neye döndüm?

Yârim gibi sevdim seni;
Ruhunu mu? bilmem neni.
İnayet et gel gör beni.
Bir bak bana neye döndüm?

Murat Alpkurt Aytar

Koyda akşam

Gün bitti... Son ışıklar soldu, karardı ufuk
Sordum batan güneşe «Nereye bu yolculuk?»
Kızgın bir lâv sütunu yükselirken göklere,
Kızıllaşan, morlaşan bulutlar indi yere.

Renkler, ışıklar şimdi esmerleşti, koyuldu,
Enginde, sahillerde kendine bir yer buldu.
Tutuşan güneşin son kızıllığı da söndü
Lâcivert sular ve koy bomboş bir kalbe döndü.

Nermin ŞENYUVA

Harbiyeli

Alnımdan sızana hayretle bakma,
Onlar kazandığım zafer teridir.
Yolumda ışık var meşale yakma,
Yandığım bu yerler zafer yeridir.

Terimi kurutur her ağaç dalı
Artık göklerdedir Türkün kartalı
Şu dağı tırmanan arka çantalı
Herkesin bildiği Türk askeridir.

Şu demir gövdemle çelik kolumla
Taşıdığım alev: mukaddes sancak!
Bir ölüm borusu çalınca ancak
Bize hak verecek: kavga yeridir.

Harp okulu: Zeki KARAAĞAÇLI

Bursa akşamları

— M. Nazım Aslanger'e —

Yeşil ova bürünür pembe bürümcüklere,
Uludağ etekleri kızıl bir atlas olur.
Rüzgârlar oya işler ışıklarla her yere,
Kubbeler günü içen birer altın tas olur.

Yüksek minarelere vurunca son ışıklar,
Camilerin ardından sanki tarih gülümser..
Bursa akşamlarında bir ilâhî füsun var,
Gönüllerde cennetin serin rüzgârı eser.

Karanlık zerre zerre yırtar pembe tülleri,
Ova sabırsızlanır gümüş mehtabı bekler.
Mavi bir duman örter pembe beyaz gülleri,
Bursanın akşamları gönülleri çiçekler.

İlhan GEÇER

Mutlaka Kazanacaksınız

Millî Piyango, netice itibarile daima kazançtır!

Bir Millî Piyango

bileti almakla, mutlaka kazanacaksınız. Bu kazanç, şahsî olmasa da millîdir: Cebinize girmeyen ikramiye, iki çelik kanat olup göklerde sizi koruyacaktır.

Millî piyangoyu hiç bir ay kaçırmayınız!

125